

Magyar Gyógyszerésztörténeli Társaság
www.gyogyszeresztortenet.hu
2018 január 12.

BUDAPEST I. KERÜLETÉNEK GYÓGYSZERÉSZTÖRTÉNETE

Írta és szerkesztette: Szmodits László

BUDAPEST

2018

BEVEZETÉS

Buda város I. kerülete a Duna jobb partján fekszik. Északon a II. kerület, Nyugaton a XII. kerület, Délen pedig a XI. kerület határolja. A városrészei a Budai Vár, a Tabán, a Gellért-hegy, a Krisztinaváros és a Viziváros egy része.

Budai Vár

Ez a terület is két részre oszlik. 1. Budai Várpalota, - 2. A keleti felén hosszan elterülő Várnegyed. A kedvező földrajzi adottságokat kihasználva a bronzkortól (időszámítás előtti III. évezred közepe) kezdve folyamatosan lakták. A római kor és a népvándorlás hullámai elkerülték. Az Árpád-házi királyok alatt Buda

Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság
www.gyogyszeresztortenet.hu
2018 január 12.

városának központi magja, belvárosa volt. A létrejöttét IV. Béla királynak a tatárjárás után, az 1240-es években tett intézkedéseinek köszönhetően. A király a megmenekült pesti lakosságot Budára telepítette. Hamarosan elnyerte Pest privilégiumait. 1287-ben már országos vásárokat is tartottak itt. A XIII. században már tekintélyes volt a zsidó közösség. A király szabad vallásgyakorlást biztosított nekik, mert a zsidók adója a kincstár legfontosabb bevétele volt. Buda a XV. században virágzó kereskedővárossá fejlődött. A királyi székhely is itt működött. Mátyás király reneszánsz pompával bővítette.

A Vár az 1541-től 1686-ig tartó török uralom alatt súlyosan megrongálódott. Az újjáépítést az udvar, a tűzvész és a járvány is lassította. Mégis a XVIII. század közepére kialakult a ma is meglévő barokk Buda. 1777-1784 között Nagyszombatról ide költözött a Tudományegyetem. Itt működött a XVIII-XIX. században a Helytartótanács. A Vár 1849-ben szenvedte el az újabb ostromát. A védelmi jellege csak 1874-ben szűnt meg, így kezdődött meg a modern Vár kiépítése. Schulek Frigyes 1874-1896-ban gótikus stílusban építette át a budavári Nagyboldogasszony templomot. Felépült a Magyar Országos Levéltár épülete és az eklektikus stílusú Halászbástya. A II. világháború pusztításai nagyon jelentősek voltak. Teljesen kiégett a Várpalota. A középkori eredetű barlang és pincerendszer viszonylag megőrizte a Vár lakóit a bombázásoktól. A helyreállítás a romok és a törmelékek elszállításával kezdődött. Az újjáépítés során sok középkori épületrészlet került a felszínre. A környezetbe nem illő épületrészeket átalakították, vagy lebontották. Így több barokk és klasszicista épület nyerte vissza részben, vagy egészben a középkori arculatát. Olyan házak is vannak, amelyeken több művészeti stílus jelenléte ismerhető fel. Az 1976-ban megnyílt Hilton Szálloda épülete magába foglalja a XIII. századi Domonkos-rendi Kolostor megmaradt részét.

Az több évtizedig tartó, újjáépített Várpalotában helyezték el a Budapesti Történeti Múzeumot, a Legújabb Történeti Múzeum, Magyar Nemzeti Galériát és az Országos Széchényi Könyvtárat. A Várban működik a Hadtörténeti Múzeum, a Várszínház, a Vendég-látóipari Múzeum és a Magyar Tudományos Akadémia számos kutatóintézete. A vári Nagyboldogasszony templomot is restaurálták. A budai Vár és a környéke 1988 óta a világörökség része (1).

Tabán

A városnegyed ma is használt neve a török eredetű Débágháne/Tabakhane szóból származik. Jelentése Tímár-telep. Ez arra utal, hogy egykor cserzővargák, tímárok műhelyei voltak itt. Ez a név később Tabahonra, majd rövidült és magyarosodott Tabánra.

Ez a budai Várhegy és a Naphegy közé ékelődő völgyet jelenti. A védett völgy, a napsütötte hegyoldalak, Gellért-hegy lábánál fakadó hévvizek és a Duna közelsége már a neolitikum emberét is ide vonzották, az emlékeit régészeti ásatások tárták fel. A rómaiak a IV. században I. Valentinianus császár idején őrtornyot emeltek az itt lévő fontos révátkelőhely védelmére, szemben a túlparti Contra-Aquincummal.

A török hódoltság idején az őslakosság elmenekült, de a település azonban fejlődött. A hódítók fürdőket építettek a melegvíz-forrásokra és dzsámikat emeltek. A XVII. század végén a magyar lakosság mellé a Duna-parthoz közeli területekre németek, az Ördög-árok partjára és a Naphegy keleti lejtőjére nagyobb számban szerbek települtek. Róluk kapta a városrész a Rácváros elnevezést. A hajdani ittlétükre ma a Rác fürdő és egy kőkereszt utal.

A XVIII. századra egymáshoz ragasztott, zsindefedésű szegényes vályogházakkal szegélyezett, szabálytalan utcácskák alakultak ki. Lakói több évszázadra visszatekintő szőlőműveléssel foglalkoztak, de jelentős számú iparosnak, kereskedőnek is otthont adott a nagyon sűrűn beépített negyed. 1751-ben nyílt meg a szerb (rác) templom. A tetőzete a II. világháborúban beszakadt, ezért sajnos 1949-ben lebontották. 1753-ban készült el a dzsámiból átalakított tabáni római katolikus plébániatemplom. 1849-ben adták át a Lánchídat. A századfordulóra szórakozóhelyekkel, vendéglőkkel, borozókkal teli romantikus negyeddé vált (Várkert Bazár). Az 1930-as években bontották le a városrész régi vályog házait, csak néhány épületet kímélt meg a „városrendezési láz”. Mára csak a török kori kupolacsarnokot is őrző Rudas fürdő, a Rác fürdő épülete, az Arany Szarvas-ház, a tabáni Alexandriai Szt. Katalin plébániatemplom maradtak fenn. A közeli Apród utcában Semmelweis Ignác szülőházában nyílt meg a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum. Az Attila úton működik az Országos Mezőgazdasági Könyvtár. A Tabáni Park jelentős része zöldterület és pihenőpark.

A Nap-hegy a Gellért-hegytől Északnyugatra helyezkedik el, magassága 154 méter. Régebben jelentős számú nagy kertes villákkal épült be. Itt van a Magyar Távirati Iroda nagyméretű székháza (2).

Krisztinaváros I. kerületi része

Mária Terézia leányának a nevéből ered a városrész neve. Ez a terület az Alsó-Krisztinavárosra és a Vérmezőre terjed ki Budapest I. kerületében. A Krisztinaváros ezen vidékén a XVIII. századig szőlők és szántók voltak. Mária Terézia uralkodása idején, az 1760-as évek végén kezdődött a terület beépítése és benépesítése. Így épült fel a mai Krisztina téren az egykori Zöldfa vendéglő. Mellette van a Krisztinavárosi plébániatemplom. Az Alsó-Krisztinavároshoz tartozik ma is a Győző utca. A 13. számú házban volt a Pedagógium, ahol 1919-től ideiglenesen itt működött a Kolozsvári Tudományegyetem a Szegedre történő

költözésükig. Az erdélyi gyógyszerészhallgatók is itt tanultak először.

A Vérmezőt már 1752-től katonai irányítás alá került. Itt végezték ki 1795-ben a magyar jakobinus vezetőket. Innen ered a terület elnevezése. Ezért a környéke csak lassan épült és népesült be. Az I. világháború elejéig katonai gyakorlótérként használták. A II. világháború után a területet megtisztították a törmelékektől és lőszerektől és egy nagyméretű közparkot alakítottak itt ki (3).

Viziváros I. kerületi része

A Várhegy Keleti lejtőjén a Duna-partig terjedő terület volt a Csalogány utcától az Ybl Miklós térig. Ez a népvándorlás idején is lakott terület volt. Zsigmond király az északi oldalán városfalat épített. A törökök is fallal erősítették és elzárták, mert a Vár külső védelmi rendszeréhez tartozott. Így dzsámi is működött. Ezt a később épült kapucinus templom alapjában találták meg. 1566-1568 között épült a török eredetű Király fürdő, amelyet a helyi hévizekből tápláltak. A XVII. századtól kezdve heti vásárokat rendeztek a mai Szilágyi Dezső téren. A budai zsidók egy része ezen a területen élt. Műemlékei közé tartozik még a Batthyány téri Szt. Anna templom és az Erzsébet nővérek temploma és rendháza.

A II. világháború idején sok lakóház súlyosan megsérült, tönkrement. Évekig tartott az újjáépítés. 1946-ban nyílt meg a Kossuth-híd, amellyel a Batthyány teret összekapcsolták a pesti Kossuth Lajos térrel. Azonban 1960-ban kezdődött a híd lebontása. A Batthyány tér később közlekedési csomóponttá vált a 2-es metró állomás és a szentendrei HÉV-végállomás kiépítésével (4).

Gellért-hegy északi része

Nevét Gellért püspökről kapta, aki 1046-ban vértanúhalált halt. Emlékműve a hegy oldalában van. A 235 méter magas hegy a Budai hegység legkeletibb része, kőzetét a dolomit alkotja. Az északi területén ma is működik az Uránia csillagvizsgáló. Hévvizei táplálják a Duna-parti fürdőt. A mai helyén már Zsigmond király idején is fürdő működött. Később a törökök átépítették. A XIX. századtól kibővítették és gyógyfürdőnek minősítették. A gyógyforrásai kiváló hatásúak. A Gellért hegy hévvizei táplálták a Rác fürdőt is (5).

Az I. kerület népessége

1900-ban Budapesten még csak tíz kerület volt, Budán pedig három kerület: I., II., és a III. kerületek. Az 1930-as évek elejétől alakult meg az I. kerületből a XI. és a XII. kerület. 1949-ben még csak 14 kerülete volt a fővárosnak. A nagy kiterjedésű I. kerület alapterülete még 58,64 km² volt. Ma az I. kerület területe 3,41 km².

Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság
www.gyogyszeresztortenet.hu
2018 január 12.

ÉV	LAKOSSÁG SZÁMA
1869	26,08
1880	31,3
1910	40,9
1930	41,6
1941	41,4
1950	32,4
1960	44,1
1970	45,4
1980	41,4
1990	30,2
2009	24728
2015	24933
2017	25219

A kerületi gyógyszerészet története

Dr. Andriska József, az I. kerület főgyógyszerésze könyvtári kutatással feldolgozta a budai Vár gyógyszerésztörténetét. Az 1969-ben megjelent közleményének egy részét közzé tesszük:

Dr. Andriska József: Régi Budavári és budai gyógyszertárak

A Budai Törvénykönyv (Statua civitatis Budensis), melyet 1244-1421 között folyamatosan vezettek és alakítottak és 1403-1439 között foglaltak írásba, gyakran tért ki a gyógyszerészetre, a gyógyszertárakra, gyógyszerészekre, a budavári sarokgyógyszertárra és az ezekre vonatkozó rendeletekre. A XIV. században már közismert volt a Várban „Patikusok utcája”. Az első név szerint is ismert orvos-gyógyszerész Péter, azaz Petrus physicus apothecarius budensis volt az 1303. és 1315. évbeli oklevelekben megemlítve. Valószínűleg a mai Tárnok utcában (egykor platea Apothecariorum) egy sarok gyógyszertárról (Egghaus der Apotheke) történik említés 1316-ban és 1376-ban. Így már jogosan állítható, hogy a XIII. század végén, vagy a XIV. század elején nyilvános gyógyszertár működött Budán. Az 1332-1344. közötti időben öt oklevél említette Gekmint, Róbert Károly, majd Nagy Lajos királyok udvari gyógyszerészét, majd 1353-ban egy oklevél Gekmin gyógyszerész fiát, Lászlót említette. Nagy Lajos király következő udvari gyógyszerésze Szerecsen Jakab a király hosszas betegsége alatt rendkívüli befolyásra tett szert,

Magyar Gyógyszerésztörténeli Társaság
www.gyogyszeresztortenet.hu
2018 január 12.

pécs-szerémi kamarai gróf lett és állami kibocsájtású pénzeket udvari képmásával verette. Ezek voltak a híres Szerecsen-dénárok, éremtani szempontból rendkívül értékesek. 1375-ben Barabchi, 1392-ben Rauchár Péter és Zsigmond, 1397-ben Gottfried budai polgárt és gyógyszerészt említették az oklevelek. Ugyanebben az évben Puckur Klára asszony eladta a házát, melyben a budavári sarokpatika működött. 1415-ben Jakab, 1419-ben Konstanzi Konrád budai gyógyszerészekről történt említés. Hunyadi János 1449. évi oklevelek Stephanus budai gyógyszerészt említették.

Mátyás király idejében, az 1470-es években 4-6 nyilvános gyógyszertár működött egy időben már a szerzetesi gyógyszertárakon kívül. Négy gyógyszerész nevét ismerjük:

1. Nagy István, - 2. Mihály gyógyszerész, a Nagy utcában (Platea Magna). Kettőjük háza között Kalmár János háza állt. - 3. Itáliai Simon budai polgár, gyógyszerész, - 4. Valentin Engelhard gyógyszertára. Ernst bán házában működött a gyógyszertára 1470-95 között mint budai, majd 1495-1503 között mint udvari gyógyszerész.

A mai Tárnok utca 5. számú ház helyén, 1528-ból említi a Fekete Wolfgang-sarok-apothecát. Itt a ház északi oldalán egy sikátor húzódott.

A török uralom alatt nincs adat Budán gyógyszertárakról. Buda felszabadulása (1686. IX. 2.) után az első gyógyszertárat Bösinger Ignác Ferenc alapította, mely 1687. őszén nyílt meg a mai Dísz téren. Bösinger 1695-1705 között budai polgármester is volt. A gyógyszertár az Arany Egyszarvúhoz volt címezve. A gyógyszertár a Tárnok u. 18. sz. házba költözött, ekkor „Városi”, majd „Arany Sas” volt a neve. Itt ma gyógyszerésztörténelmi múzeum működik (6).

Részletesebben a gyógyszertárakról:

Városi, Arany Sas Gyógyszertár

Buda visszafoglalása (1686) után a város romokban hevert, az épületek hasznavehetetlenek voltak. A lakosság is elmenekült. A harcok elmúltával gyorsan megindult a bevándorlók letelepedése. Az új telepések hozzáláttak a romok eltakarításához és a házak lakhatóvá tételéhez. De a települők egészségügyi igényeiről sem feledkeztek meg. Gondoskodni kellett orvosról és gyógyszerről. A teleülést irányító Verlein István 1686. november 30-án többek között ezeket írta a bécsi udvari kamarának:

„Mindezekhez még hozzá kell fűzni, hogy gyógyszertárral és orvossággal igen rosszul vagyunk ellátva és ha kapni is gyógyszert, azt kétszeres áron kell megfizetni. Ha valakit betegség vesz elő, amitől a legegészségesebb ember sincs megvédve, akkor gyógyszer hiányában el kell pusztulnia”.

Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság
www.gyogyszeresztortenet.hu
2018 január 12.

Közvetlen a visszafoglalás után a polgári lakosság egészségéről való gondoskodás a katonaoorvosokra és a táborigyógyszertárakra hárult. Azonban a budai katonaság egészségügyi felszerelése nem volt elegendő a polgári lakosság ellátására. Eleinte a katonai gyógyszertárnak nem volt megfelelő helyisége. Ponz János Zsigmond katonai gyógyszerész ekkor már keresett patika céljára alkalmas épületet. De a kiszemelt házra a városparancsnok is igényt tartott. Ezért az ügy megoldása elhúzódott. A lakosság szaporodásával sor került a polgári gyógyszertár felállítására. 1687. június 17-én már tudott volt, hogy Bösinger Ferenc Ignác gyógyszerész szerezte meg a jogot a gyógyszertár felállítására és már nagyon előre haladt az építkezés. Még abban az évben a mai Dísz tér 8. szám alatt nyílt meg a gyógyszertár. Az eredeti neve Arany Egyszarvú volt. Egy évvel később Bösinger egy fiókgyógyszertárat létesített a mai Fő utcában.

Bösinger részt vett Buda közéletében. Polgármesterként is működött. Buda határában külön ingatlanja és szőlője volt. A királyi tanácsosi címet 1698-ban nyerte el. Mivel nagyravágyó ember volt, adósságokba verte magát. Mivel hűtlen kezeléssel vádolták meg, így 1699-ben eladta a gyógyszertárait. Többször áthelyezték a gyógyszertárat: Tárnok utca 16, - Tárnok utca 18, Tárnok utca 8, - Tárnok utca 18. Az Arany Sas Patikamúzeum a Tárnok utca 18. szám alatt működik.

A gyógyszertár reáljogúságát a budai helytartóság a 34886/1859. számú rendeletével ismerte el (7).

Tulajdonosok: 1687: Bösinger Ferenc Ignác, - 1699: Werner Bálint, - 1715: Seyler Ferenc, - 1740: Hinger János, - 1745: Rettig Ferenc, - 1754: Schwartz János Adolf Miklós, - 1772: Schnich Antal, - 1805: Unger István, - 1844: Unger Ferenc, - 1861: Schei Károly, - 1884: Radulescu György, - 1922: Radulescu örökösök, - 1927-1950: Éllő István és felesége. - Éllő István 1958. I. 8-án halt meg (Gyógyszerészet, 2, 1-2, 44 (1958)).

Arany Sas Patikamúzeum

Az Arany Sas Patika épülete a XV. század első felében épült kereskedőház volt. Az épület mai klasszicizáló homlokzata 1820 körül készült.

A Patikamúzeum állandó kiállítása nemcsak egy hangulatos officinát mutat be, hanem tematikailag is követi a gyógyszerészet kialakulását. A helytörténeti érke mellett jelentős a didaktikai értéke is, hogy bemutatja a nemzetközi és hazai tárgyi, írásos és nyomtatott, valamint a művészeti emlékeket a reneszánsz és a barokk korból. A gyógyszerészet fejlődése szempontjából éppen a XV-XVIII. századi gyógyszerészi gyakorlat volt jelentős.

Az első terem a mai gyógyszertár kialakulását mutatja be. Az Apotheca a középkorban még raktárt, később árusítóhelyet jelentett. Itt az állati, növényi és ásványi szerek mellett cukor készítményeket, szeszes italokat és még több más "vegyeskereskedésbe" való árut tartottak. Így az akkori patikus elnevezése még „speciárus” volt. Hazánkban az 1244-től szerkesztett Budai Jogkönyv szabályozta a gyógyszerészek jogait. 1303-tól az első ismert nevű gyógyszerész Petrus physicus et apothecarius Budensis volt.

A kiállítás sorra veszi a különböző korok patika-stílusait. A reneszánsz gyógyszertár már valódi patika volt. Cukrozott gyümölcsöket, szörpöket, szirupokat, aqua vitae-eket és gyógyszeres szeszes italokat forgalmaztak: Vinum cerasorum (csereresznyeszár-bor), Nuces Condita (cukrozott dió). Az újkori patika officinája már két, egymásba nyúló helyiségből állt, officina és laboratórium. De még ezeket raktárak is kiegészítették. A

XVII-XVIII. századi patikák művészileg már a legszebb officinákkal rendelkeztek.

A patikaedényeket már nagyon régóta használták a patikákban gyógyszeranyagok tartására. Az üvegedények mellett már korán megjelentek a fatégelyek. A fajansz mellett megjelentek a cserép és a porcellán edények is. Az egykori magyarországi kerámiaedények közül a habán és holiczi patikaedények voltak a leghíresebbek. Az egyik legszebb ilyen palack az Egri Jezsuita Gyógyszertár részére készült Telekessy István egri püspök címerével.

A második, harmadik terem a gyógyszerkészítést és eszközeit mutatja be. A laboratóriumi gyakorlat az alkémiával került előtérbe. Az alkémisták nevéhez fűződtek az alapvető kémiai alapműveletek, így a desztilláció, a lepárlás és a szűrés. A desztilláció és a kivonás az ókorig nyúlt vissza. Egy középkori laboratóriumba is pillantást nyerhetünk. A gyógyszerészek később már így párolták le az illóolajokat. A drogokból főzeteket és forrázatokat készítettek. Így jelentek meg a gyógyszerformák, a szirup, az extractum és a tinctura. A gyógyszeres borok egykori demizsonjait is szemlélhetjük. Az alkémia után megjelent előbb a iatrokémia, amely elődlegesnek tartotta a gyógyszerkészítést a gyógyításban. Mélius Juhász Péter 1578-ban megjelent Herbáriumja és a későbbi hasonló munkák megjelentetése elősegítette a gyógynövények gyógyászati alkalmazását (farnakognózia). A gyógynövény kutatásban új korszakot nyitott Antony van Leeuwenhoek felfedezése: a mikroszkópot bevezette a vizsgálatokba.

A XVI-XVII. században a magyarországi gyógyszerészek még külföldön végezték a tanulmányaikat. Így a híres eperjesi gyógyszerész, Weber János még orvosi diplomát is szerzett. Bécsben már 1644-ben egyetemi vizsgára kötelezték a gyógyszerészeket. Magyarországon előbb a Nagyszombati, majd 1770-től a Pesti Egyetem orvosi karán indult meg a gyógyszerészképzés. Végül a negyedik terem az egykori Arany Sas patika történetét foglalja össze (8).

Udvari, Fekete Sas Gyógyszertár

Ez a gyógyszertár 1761-ig tábori patikaként működött. Beer József Kajetán a patika egykori provizora 1761-ben vásárolta meg a katonai hadászati bizottságtól. Mária Terézia csak 1763. április 7-én hagyta jóvá az adásvételt. A Dísz tér 13. alatt működött. A gyógyszertárat 1906-ban 131391-1906. B. M. számú rendelettel a VIII. kerületi Baross utca 44. szám alá helyezték át. Ettől kezdve Szent Szív néven működött. A gyógyszertár ma is fennáll. A gyógyszertár reáljogúságát a budai helytartóság a 27051-1856. számú rendeletével ismerte el.

Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság
www.gyogyszeresztortenet.hu
2018 január 12.

Tulajdonosai: 1761: Beer József Kajetán, - 1781: Götz Ferenc, - 1841: Grünberger Ferenc, - 1857: Majláth Rudolf és felesége, - 1859: Bakács Sándor, - 1866: Bakács örökösök, - 1868: Pichler Győző, - 1872: Telkessy János, Telkessy Iván (9, 10).

Fekete Medve, Arany Egyszarvú Gyógyszertár

Ezt a gyógyszertárat Beer József Kajetán nyitotta meg 1688-ban az Arany Sas gyógyszertár fiókjaként. Ez 1851-ig így volt. Az eredeti helye a mai Fő utcában volt, majd 1832 után a Szilágyi Dezső tér északi oldalára került át. Ez a patika a Városi és az Alvárosi néven is működött. A dunai árvizek miatt sok kárt szenvedett. 1885-ben helyezték át a kerületi előljáróság a Fő utca 27. alá. Itt az államosításig működött. 1955-ben a helyén nyílt meg a Horgásztanya Vendéglő.

A gyógyszertár reáljogúságát a budai helytartóság az 1856. április 12-én kelt 8901. számú rendeletével ismerte el. Tulajdonosai:

1688: Bösinger Ferenc Ignác, - 1699: Werner Bálint, - 1715: Seyler Ferenc, - 1740: Hinger János, - 1749: Werner József Lőrinc, - 1751: Preitenacher Xavér Ferenc, - 1760: Pöschl Ferenc, - 1794: Püschl özvegye és két fia, - 1804: Pöschl Ferenc, - 1809: Schmidt János Antal, - 1849: Hollmann József, - 1857: Schwartzmayer János Antal, - 1882: Kapuváry László, - 1883: Moldoványi Sándor, - 1895: Szekerák Rezső, - 1897: Mittler József, - 1907: Jencs Vilmos, - 1914: Petri Ottó, - 1917: Jencs Vilmos, - 1933: Jencs örökösök, Jencs Kornélia, Magda, dr. Jencs Elemér, - 1947: Dr. Jencs Elemér (11)

Segítő Szűz Mária Gyógyszertár

A gyógyszertár jogelődje volt egy 1810-ben létesített, de 1814-ben megszűnt gyógyszertár: a budai városi tanács a városi kórház gondnokának, Pöschl Ferenc gyógyszerésznek gyógyszertári jogosítványt adományozott azzal az indoklással, hogy ilyen módon a kórház gyógyszerellátása tökéletesebb lesz. A helytartótanács nyilvánossági joggal engedélyezte a patika létesítését azzal a kikötéssel, hogy az köteles a kórházat 30%-kal, a város betegeit pedig 5%-kal olcsóbb áron gyógyszerrel ellátni a többi gyógyszertárhoz képest. Így nyílt meg a Vizivárosban, a Drei Mohren Gasse 588/590. alatt (a mai Kapás utca). A kórház gyógyszerellátása nem volt tökéletes, mert lemondott a kórház gondokságáról. A Budai városi tanács így egy jogosítványt adott ki. Az 1814. V. 22-én kelt 7.697 számú helytartótanácsi rendelet elrendelte a Pöschl-féle patika bezárását és ugyanazon a helyen Kramolin Vincének engedélyezte a fenti feltételekkel az új gyógyszertár felállítását. Ez a gyógyszertár 1814. V. 25-én nyílt meg az elődjének a helyén. A gyógyszertárnak a kórháztól való nagy távolsága továbbra is foglalkoztatta a városi tanácsot. Ezért Kramolin engedélyt kért a gyógyszertárnak a Krisztinavárosba történő áthelyezésére. A helytartótanács 1815. IV. 18-án kelt 11.578. számú rendeletével hozzájárult az áthelyezéshez. A gyógyszertár 1818-ban került át a Szent János térre. A halála után, 1841-től az özvegye lett a tulajdonos. Majd a fia, Kramolin Alajos 1859-ig, Vlasek Ede pedig 1859-1891 között, végül 1891-től Radanovics Dániel és Kozma voltak a gyógyszertár tulajdonosai. A gyógyszertár reáljogúságát a budai helytartóság 12.388-1858. számú rendeletével ismerte el. A gyógyszertárat 1894-ben az 52291/1894. B.M. számú rendelettel áthelyezték a Krisztina tér 7. szám alá. A gyógyszertár 1946-tól Segítő Mária-neven működött. Tulajdonosok:

1814: Kramolin Vince, - 1841: özv. Kramolin Vincéné, - 1847: Kramolin Alajos, - 1859: Vlasek Ede, - 1891: Radanovits Dániel, Radanovits Kozma, - 1935: Radanovits örökösök, (12).

A Kramolin gyógyszerész-család

A családban többen voltak gyógyszerészek. Kramolin Vince a budai Krisztina téri Segítő Szűz Mária gyógyszertár tulajdonosa volt 1814-1841 között, aki jelentős munkát végzett a Pest-Budai Gyógyszerész Testületben. A nagybátyja, Kramolin Antal (1788-1855) előbb a bonyhádi Arany Sas, később a balatonfüredi Oroszlán gyógyszertár tulajdonosa volt.

Alajos is a gyógyszerészi pályára lépett. A családi gyógyszertárban volt gyakornok. A Pesti Tudományegyetemen 1832-ben szerzett gyógyszerészi oklevelet. Hosszabb ideig alkalmazott volt a családi

Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság
www.gyogyszeresztortenet.hu
2018 január 12.

gyógyszertárban. 1847-1859 között a gyógyszertár tulajdonosa volt. A Királyi Magyar Természettudományi Társulatban nagy érdeklődéssel hallgatott meg 1844-ben egy előadást a fényképezésről. Ettől kezdve sokat kísérletezett.

Az angol William Fox Talbot 1835-ben felismerte, hogy a sötétkamra képét kémiai eljárással kell megörökíteni. A fotópapírt felváltva áztatta nátrium-klorid és ezüst-nitrát oldatában. Azonban ez az eljárás még nem volt tökéletes. 1839-ben már F. W. Herschel javaslatára nátrium-tioszulfáttal rögzítette a képeit (talbotípa). Kramolin Talbot módszerét úgy tökéletesítette, hogy negatívokról papírképeket készített. Ezzel jelentős sikert ért el (kramolinotípa). A családjának a tagjait is bevonta a titkaiba. Antal és Ede öccsei Bécsben voltak fényképészek. 1848-ban Buda városi képviselővé választották, amelyet még az 1880-as években is ellátott. A budai gyógyszertárát 1859-ben eladta Vlasek Ede gyógyszerésznek. Ezután fotózásból és a családi jövedelemből élt. Budapesten halt meg 1891. május 7-én (13).

Szent Ilona Gyógyszertár

A gyógyszertár személyi jogú üzleti jogát Domokos Tiborné, Ajtai Kovách Júlia nyerte el a 73928-1926 N. N. M. számú rendelettel. A gyógyszertár helyét a rendelet az Attila útra jelölte ki. A gyógyszertár a mai Szarvas tér 12. szám alatt nyílt meg 1917. január 12-én. A gyógyszertár tulajdonosa az 1950. évi államosításig 1933-tól Paczek Jenő volt (14).

Mária Magdolna Gyógyszertár

A személyi jogú gyógyszertár üzleti jogát Orosz Ferenc nyerte el a 215317-1933. XV. B. M. számú rendelettel. A gyógyszertár felállítási helyeül a Mészáros utcának az 56. házzámtól az utca végéig, a Csend utcának az 1-8-ig, a Hegyalja út 1-20-ig, az Aladár utcának az 1-9b-ig eső részét és a Zsolt utcával határolt területet jelölték ki. A gyógyszertár a Mészáros utca 68. szám alatt nyílt meg. A gyógyszertárat 1938-ban áthelyezték a Hegyalja út 23. alá. Orosz Ferenc az államosításig volt a gyógyszertár tulajdonosa (15).

Házi gyógyszertárak

1. Erzsébet nővérek:

Az Erzsébet Nővérek rendjét Apollonia Rademacher ((1571-1626) a szülőhelyén, Aachenben alapította. A betegsége és a korai halála előtt néhány társával öltötte fel a harmadrendi ferencesek ruháját. Halálos ágyán tette le az ünnepélyes fogadalmat. Karizmájuk volt Árpádházi Szent Erzsébet szeretetével, ferences derűvel a betegek önzetlen szolgálata. Néhány európai országban elterjedt a női rend. A pozsonyi gyógyszertárat 1757-ben állították fel.

A bécsi Erzsébet nővérek 1738 tavaszán kérvényt nyújtottak be III. Károly királyhoz, amelyben engedélyt kértek, hogy Budán megtelepedhessenek. Azonban ez a szándékuk már évekkel korábban megszületett, mert Dosetlné Planck Mária Katalin postamesterné 1736-ban tett végrendeletében ugyanerre a célra hagyott a számukra telket, szőlőt és pénzt. Végül a nővérek a postamesternénél komolyabb pártfogót találtak Esterházy Imre esztergomi érsek személyében. Ezért inkább Pozsonyban, az Ispotály utcában vásároltak telket Esterházy Pál Antaltól. Az ottani kolostor javára a bécsi kolostor maga tett le egy 16.000 Ft-os alapítványt. Ehhez még megkapták a budai Doseitl hagyatékot is. A pozsonyi kolostort és a templomot 1739-1745 között építtette föl az érsek Franz Anton Pilgram tervei szerint, valamint Paul Troger festményeivel és Ludwig Code szobraival. Mária Terézia 1773-ban jelentős összeggel egészítette ki a kórház alapítványát.

A betegápolás megoldására a város és II. József sürgetésére 1785. XI. 6-án a bécsi kolostorból húsz nővér vette át a kiürített kolostort és húsz ágygal megnyitották a város első női kórházát a mai budai Fő utcában. A király 1785. szeptember 23-án keltezett rendeletével engedélyezte a házi gyógyszertár felállítását. 1806. április 22-én Marczibányi István nagy összegű alapítványt juttatott a kórháznak és egy kétemeletes épületet emeltetett a kolostortemplom északi oldalán „lábadozóház” céljára. 1831-ben kolerakórházat nyitottak az épületben, ahol az apácák az életük kockáztatásával ápolták a tömegesen ide menekült betegeket. A kolostori gyógyszertárban a nővérek készítették a gyógyszereket. A kórház állandó orvosait (főorvos, másodorvos) a főnöknő nevezte ki. A főorvos vezette a kórházat, kezelte a belgyógyászati és szemészeti betegeket, a másodorvos pedig a járó betegeket és sebészeti betegeket. 1892-ben a térrendezés miatt az egyik épületszárnyat emeletréépítéssel pótolták. A kórház csak női betegeket fogadott, kivéve a háborús éveket. 1944-ben betegség címén több mint száz zsidót rejtegettek és számos zsidót mentettek ki az óbudai téglagyárból is. A Fő utcai kórházon kívül az újpesti városi kórházban, a Budakeszi út 46. és az Alkony u. 17-19. sz. alatti szociális intézetekben is gondozták a betegeket. A budai kórház gyógyszertára az

Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság
www.gyogyszeresztortenet.hu
2018 január 12.

alapításától kezdve az első időszakban lényegesnek tartották a füves-padlást. Valamennyi gyógyszerész nagyon ügyelt arra, hogy minden gyógyszer romlatlan állapotban rendelkezésre álljon. Természetes volt, hogy csak egyetemet végzett gyógyszerész készíthetett gyógyszert. A gyógyszertár engedélyt kapott a gyakornokok foglalkoztatására. A rend az 1950. évi feloszlata után a kórház Fővárosi Szociális Otthonként működött. Ma a Máltai Szeretetszolgálat működteti.

Globuli ad Erysipelas nominalium St. Elisabetae

Ez a készítmény a magyarországi Erzsébet-nővérek saját gyógyszere volt. Ez már hivatalos volt az 1775. évi Osztrák Provinciális Gyógyszerkönyvben, valamint a későbbi manuálisokban is. Az eredeti recept még a bécsi súlyrendszer szerint készítettette. Ezt orbánc kezelésére rendelték az orvosok.

Rp. Aluminis	3 rész,
Ammonii chlorati	1,5 rész
Creatae	3,5 rész
Camphorae	1 rész
Aquae destillatae	1,3 rész
M. f. pilulae. Divide in doses CCL.	

A recepten található Creta egyenlő volt a Calcium Carbonicummal.

Kazay Endre 1916-ban külön cikket szentelt Árpádházi Szent Erzsébetnek. Itt megemlítette azt, hogy a XVI. században az orbánc (Rotlauf) ellen agyagból, ecetből és timsóból már ismert volt egy gyógyszer. Ez a tübingeni, 1596-ban megjelent nyomtatott Arznei-buchban (16).

2. Gyógyszertár a királyi Vár-palotában:

A királyi Várban a közös udvartartás idejéből is fennállt házi gyógyszertár helyzetét rendezte a 10644-1922. N. N. M. számú rendelet, amely a házi gyógyszertárként való további működését engedélyezte. A gyógyszertár feladata volt a kormányzó, a családja, a környezete és a kormányzóság alkalmazottai részére a gyógyszerellátás biztosítása. A rendelet értelmében a gyógyszertár működésének a felügyeletét a Népjóléti és Munkaügyi, és annak jogutódja, a Belügyminisztérium látta el (17).

Semmelweis Orvostörténeli Múzeum

Az I. kerületi Apród utca 1-3. szám alatti épület a neves Semmelweis Ignác főorvos szülőháza.

A XX. században többször felmerült egy gyógyszerészeti múzeum felállításának a terve. Ezen a téren a Magyarországi Gyógyszerész Egyesület 1906. évi felhívása szép eredményt hozott a Magyar Nemzeti Múzeum keretében. 1945 után egy újabb kezdeményezés történt. Így az 1948-as Centenárius Hét gyógyszerészeti programja keretében 1948. októberében nyílt meg a budapesti Hógyes Endre utcai épületben az Ernyey József Gyógyszerésztörténeli Múzeum. Sajnos ez a kiállítás csak 1963-ig állt fenn. Ennek az anyagának a nagyobb részét átvette az alakulóban lévő Semmelweis Orvostörténeli Múzeum. A kisebb rész pedig az egyetemi Gyógynövény és Drogismereti Intézetbe került a Gyógyszerészet történeli kötelező tárgy előadásainak a demonstrálásához. A Fővárosi Tanács 1962-ben adta át az Egészségügyi Minisztériumnak az Apród utcai épületet a tervezendő Orvostörténeli Múzeum céljaira. Az újjá varázsolt épületbe 1964. október 12-én költöztek be az intézet munkatársai. Egy állandó orvos-gyógyszerészeti kiállítás felállításának szervezése közben elkezdtek a felhalmozott értékes tárgyi és dokumentációs anyag nyilvántartásba való vételét.

A múzeum állandó kiállítása „Képek a gyógyítás múltjából” címen mutatja be az orvoslás és a gyógyszerészet emlékeit.

Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság
www.gyogyszeresztortenet.hu
2018 január 12.

Az orvoslás ismerete egyidős az emberiséggel. A szükség, az ösztön és a tapasztalat megtanította az embereket az egészségük helyre állítására. Végig vezet a tárlat az orvoslás emlékein keresztül a neolitikumtól kezdve a modern orvostudományig. A bemutatott értékes anyag nagy erénye, hogy a gyógyszerészet emlékei sem maradtak ki innen. Kevesen tudják, hogy Paracelsus az alkimiát a gyógyszerkészítés szolgálatába állította. Számos gyógynövényt vezettek be a XVI. században a gyógyászatba. Az egykori füveskönyvek közül Mélius Juhász Péter és Csapó József munkáit említjük meg. Nemcsak az ősi gyógyszertári eszközöket, desztilláló készülékeket, tinktúra-préseket, mérlegeket, hanem még régi gyógyszereket, ódon könyveket, patikaedényeket, fatégelyeket is találhatunk itt. A kerámia, és az üvegművészet legszebb darabjai is láthatók. Számunkra még nagyon fontos érték az egykori budapesti Szentlélek Gyógyszertár officina-bútorzata (18).

Kerületi gyógyszertárak 1950 után

ÉV	GYÓGYSZERTÁRAK SZÁMA
1970	6
1983	6
2001	6
2017	8

Buda városa a történelem során mindig az ország középpontjában állt. Sőt, a magyar gyógyszerészet működését is itt határozták meg. 1857. december 19-én keltezték a Helytartótanács hoz intézett 9768. számú kormányzósági rendeletet az 1851. előtt alapított Pest-budai gyógyszertárak reáljogúságának elismerése tárgyában (19).

Irodalom:

1. Budapest Lexikon. II. bővített kiadás, Akadémiai Kiadó, Bp. II. kötet, 594-595 (1993)
2. Budapest Lexikon. i. m. II. kötet, 476-477
3. Budapest Lexikon. i. m. II. kötet. 6234-625
4. Budapest Lexikon. i. m. II. kötet, 639-640
5. Budapest Lexikon. i. m. I. kötet, 493-494
6. Várkerület. Budapest, 82-84 (1969)
7. Sztankai István: A gyógyszerészetre és a budapesti gyógyszertárakra vonatkozó adatok Budapest, 152-54 (1935)
8. Képek a gyógyítás múltjából. Orvostörténeti Közlemények. Supplementum, 13-14. Második javított kiadás. Budapest, 71-78 1984)
9. Baradlai János, Bársony Elemér: A magyarországi gyógyszerészet története. Budapest, I. kötet, 378 (1930)
10. Sztankai István: i. m. 234-235
11. Sztankai István: i. m. 160-163
12. Sztankai István: i. m. 154-156
13. Szmodits László: Kramolin gyógyszerészcsalád. Kézirat (2016)
14. Sztankai István: i. m. 157-158
15. Sztankai István: i. m. 158
16. Szmodits László: A katolikus papság és a magyar gyógyszerészet. Budapest, 33-34 (2017).
www.gyogyszeresztortenet.hu
17. Képek a gyógyítás múltjából. i. m. 81-83
18. Gyógyszerészek naptára 1865-re. OSZK Kézirattár. Bp. 68 (1865)